

UČEŠĆE MUSLIMANA NA POLITIČKOJ SCENI ZAPADNE EVROPE

Jocelyne CESARI*

*Dr. Jocelyne Cesari je profesor političkih nauka, viši naučni saradnik u Nacionalnom centru za naučna istraživanja (CNRS) u Parizu i na univerzitetu Sorbona, te gostujući profesor na univerzitetu Harvard.

I. UVOD

Ovaj rad ima za cilj da istraži razne dimenzije učešća muslimana na političkoj sceni Zapadne Evrope. Rad zagleda u stepene uključivanja i predstavljanja na lokalnom, državnom ili evropskom nivou, evoluciju ovog uključivanja i njegove šanse za budućnost. Slijedeći kategorizaciju Tarika Ramadan, prema kojoj će 'muslimanska integracija u evropsko društvo imati tri glavne vodilje i to: ubrzano prihvatanje državljanstava, uključivanje u društvene i političke tokove i zbivanja, i zahtjevi za finansijskom i političkom nezavisnošću', ovaj esej će se baviti ovom drugom vodiljom kao i različitim inicijativama koje dovode to treće. Koristeći se teorijama mobilizacije resursa i strukturalne političke mogućnosti razmatraćemo različita objašnjenja mnogobrojnih načina uključivanja.

Rad, također, predstavlja različite načine na koje sami muslimani, njihovi lideri, sekularne vlasti i stanovništvo u različitim evropskim zemljama shvataju političke stavove i organizacije muslimana. Na kraju, rad pokušava da procijeni napredak napravljen u proteklih nekoliko godina, utjecaj političkog angažiranja muslimana, te donosi neka predviđanja za budućnost.

Osnovni zaključak do kojeg sam došla, na osnovu postojećih dokaza o političkoj organizaciji i participaciji muslimana, može se sažeti u sljedećem: 'muslimanski glas na političkoj sceni Zapadne Evrope još uvijek je nerazvijen i nedostaju mu kulturološki, strukturni i organizacioni elementi da se znatno poboljša u bliskoj budućnosti'.

II. EVROPSKA POLITIČKA REALNOST MUSLIMANA

'Integracija i participacija uglavnom više je ideja koja postoji na papiru nego nešto što postoji u realnosti'. Ovu izjavu je nedavno izrekao Jorgen S. Neilsen na konferenciji o islamu u Evropi.¹ Uprkos nekoliko decenija prisustva na evropskom kontinentu, muslimanske zajednice, bez obzira koliko brojno članstvo imale, susreću se sa problemima u interakciji sa zvaničnim političkim establišmentom. Međutim, situacija se razlikuje od države do države, sa Britanijom

1 Govor održan na konferenciji pod nazivom 'Muslimani u Evropi nakon 9/11' na St Antony's College, Oxford, od 23. do 24. aprila 2003. godine.

kao primjerom visoko razvijene političke uključenosti muslimana pa do zemalja, kao što su Njemačka i Francuska, sa veoma rijetkim slučajevima političke participacije muslimana u višim razinama vlasti.

Nameću nam se dva teoretska objašnjenja ovoga fenomena, i to: 1. teorija mobilizacije resursa i 2. teorija strukturalne političke mogućnosti. Prva teorija se bavi ulogom resursa u mobilizaciji i participaciji muslimanskih zajednica, njihovim organizacijskim strukturama i objašnjava njihovu korisnost u uspješnom promicanju osjećaja manje vrijednosti.² Primijenjen na specifični slučaj muslimana u Evropi, ovaj teoretski pristup dovodi nas do zaključka da su 'muslimanske grupe politički neefikasne zato što im nedostaju resursi neophodni za cjenkanje sa državom' (Fetzer and Soper, 2004: 8)

Druga teorija, teorija strukturalne političke mogućnosti, omogućava bolje razumijevanje načina na koji faktori izvan zajednice, kao što su zakoni, zvanični stavovi država ili administracije ili razne institucije, utječu na stepen uključivanja i autoriteta određene grupe.³ Implikacije ovakvog načina razmišljanja su da okolina i prepreke nastale njenim djelovanjem oblikuju i ograničavaju stepen uspješnosti muslimanskih grupa i 'ne samo da su institucije važne za oblikovanje političkog djelovanja grupa nego one su odlučujuće u određivanju uspješnosti postizanja ciljeva'. (Fetzer and Soper, 2004: 11)

Ove dvije teorije su samo djelimično bacile svjetlo na razumijevanje pitanja političkog angažmana muslimana u Evropi. Teorija resursa je korisna zato što objašnjava zašto su muslimanske organizacije koje su se pojavile do sada, pripisujući sebi legitimitet unutar evropske islamske zajednice, bile uglavnom neuspješne. Neki za to krive nedostatak pravog vođstva koje se može povezati sa nedostatkom informacija i znanja o sistemu unutar kojega spomenute organizacije djeluju.

"Nepostojanje uleme i vođa koji su rođeni u tim zemljama zasigurno znači da muslimanskim zajednicama nedostaju osnovni resursi, posebno informacije o tome kako da na

2 Za dublju analizu ove teorije pogledaj u Gamson 1990, Zald and McCarthy 1987, Ferree 1992.

3 Za dublju analizu ove teorije pogledaj u Evans, Rueschemeyer, and Skocpol 1985; McAdam 1982; or Tarrow 1998.

najbolji način iskoriste politički sistem kako bi napredovali.' (Fetzer and Soper, 2004: 9)

Dok je neupitno da kompetentne elite, sposobne da uspješno djeluju u svojim društvenim sredinama, mogu pomoći samo manjinskim zajednicama, teško se složiti da baš tu leži osnovni problem struktura muslimanskih organizacija. Pretpostavka je da će, kada se jednom desi proces adaptacije, uslijediti integracija muslimana u politički život. Zato, ako razmotrimo zaključke izvedene pomoću teorije resursa da su 'muslimani u mnogim zapadnim evropskim zemljama do sada bili neuspješni u stvaranju organizacija koje bi ih predstavljale na nivou država i koje mogu imati funkciju zvaničnog tumača stavova muslimanskih zajednica unutar pojedinačnih vlada (Shahid and Kiningsveld, 1996: 3), možemo se zapitati da li ovaj model odgovara načinu organizovanja muslimana. Iako ćemo o tome govoriti kasnije u ovom radu, trebamo reći da je želja za jedinstvenim, autoritativnim i predstavničkim tijelom i glasom muslimana zajednički i čest zahtjev dijela zapadnih državnih vlada koje promovišu dijalog sa muslimanima. Međutim, oni ne uzimaju u obzir unutarnje poteškoće koje stvara ovakav zahtjev. Muslimanska zajednica u Evropi jedva da je jedinstvena, stoga, dok muslimani dijele istu vjeru i vjerovatno iste probleme i brige, njeni članovi su daleko od toga da budu 'svrstani' u jednu jedinstvenu kategoriju. Vođstvo je međutim prije svega pitanje legitimiteta a ne bezuvjetno postojanje manjkavih organizacionih tijela. Zato što su ove organizacije u takmičenju za resurse i sljedbenike, neophodno je da se stvori balans između legitimnosti bazirane na osnovu podjele dobara (zavisno od pristupa resursima) i legitimnosti baziranoj na islamskim korijenima (to je ono čemu su imami i vjerske vođe prizivaju). (Nielsen, 2004: 130)

Teorija mogućnosti je također korisna kada se primijeni na određene dijelove političkog djelovanja muslimana. Vrste mogućnosti o kojima je riječ a koje su relevantne za muslimane su državljanstvo, zakonodavstvo koje uređuje pitanja imigranata, zakoni o diskriminaciji, šanse za posao, kolonijalne historije i specifične politike kad je u pitanju integracija.⁴ Ono što

⁴ Zemni Sami i Christopher Parker, Islam, the European Union and the Challenge of Multiculturalism, in Hunter, Shireened, Islam, Europe's Second Religion, 2002:240.

možemo dobiti pomoću ove teorije je bolje razumijevanje načina na koji su ovi faktori doveli do zapanjujućih razlika između evropskih država. Njihove pojedinačne metode integracije i uzakonjenja statusa manjina utjecali su na pojavu aktivnijeg uključivanja muslimana (ili na njegovo nepostojanje) u politički život: "Zato što su uglavnom državljani, britanski muslimani na raspolaganju imaju bezbroj političkih mogućnosti za politički aktivizam. Oni, na primjer, mogu politički participirati kroz ustaljene konvencionalne političke kanale (glasajući ili vodeći političke kampanje) tako da postojeće političke partije imaju poticaj da stvaraju direktne veze i simpatije prema njima." (Fetzer and Soper, 2004: 12)

Ovaj pozitivni primjer iz Britanije može se usporediti sa Njemačkom gdje je mnogo teže dobiti državljanstvo i gdje se čak i druga ili treća generacija useljenika označava terminom *auslanders* (autsajderi). Ovo stanje je također vidljivo i na političkoj sceni gdje su oni i dalje ostaju neadekvatno predstavljeni: "Njemački muslimani ne mogu uspješno politički participirati kroz uobičajene političke načine zato što političke partije imaju ograničene i minimalne razloge da im se obraćaju. S druge strane, postoji opasnost deportacije ako se uključe u neki nekonvencionalni politički aktivizam." (Fetzer and Soper, 2004:12)

Način na koji muslimanska zajednica shvata ovu rasodjelu mogućnosti ogleda se u želji vlada zapadnih zemalja se njeni članovi onemogućuje da postanu potencijalna politička snaga. Cem Ozdemir (prvi etnički Turčin izabran za člana Parlamenta u Njemačkoj) tvrdi da, na primjer, ne dozvoljavajući Turcima muslimanima pravo na dvojno državljanstvo vlasti žele zadržati nepostojanje njihovog političkog kapaciteta: "Na glasače turskog porijekla porijekla se ne gleda kao na jedinstvenu grupu sa zajedničkim interesima. Dvije vodeće partije (Kršćanski Demokrati i Social Demokrati) ih manje-više ignorišu zato što nisu uspjeli da se organizuju i jedinstveno nastupe." (Cem Ozdemir, 24. novembar 2005)

Ako govorimo o mogućnostima društvenog i političkog aktivizma muslimanskih organizacionih tijela, moramo se dotaći i sveprisutnog pitanja sekularizma. Nedavne

rasprave o šansama za integraciju islama u širi evropski kontekst – bilo da se to dešava na individualnom planu ili kolektivnom nivou – često naglašavaju postojanje nekompatibilnosti islama sa njegovim novim sekularističkim kontekstom u kojem se našao. Ako se ovo proširi na politički poligon, čini se da debate o islamu, kao o nečemu fundamentalno suprotstavljenom sekularizmu, ukazuju na nepremostivi nedostatak muslimanskih političkih organizacija. Zato što moraju da djeluju u okruženju koje im je, zbog procesa sekularizacije, potpuno strano, muslimani će bez sumnje, argumenti govore, doživjeti neuspjeh u pokušaju da postanu potpuno prihvaćeni građani.

Ovakav način razmišljanja pojednostavljuje pitanje integracije muslimanske manjine. Iako je istina da je način odnosa između države i vjere postavljen drugačije u zemljama porijekla muslimanskih useljenika, to nije dovoljno da se opravdaju očekivanja neuspjeha integracije muslimana unutar nekog za sve prihvatljivog okvira. Ovdje je također potpuno zanemarena činjenica da su nove generacije muslimana u potpunosti odgojene i školovane u Evropi i da, štaviše, sami sebe opisuju kao potpuno integrisane. Stoga, nemogućnost adaptacije je svedena na minimum: "Čini se da sistemsko protivljenje sekularnoj državi dolazi još samo od malih grupa muslimana koji žive u Evropi, dok je vidljivo da je većina muslimana u stanju da se veoma dobro prilagodi sekularnom političkom uređenju." (Bielefeldt, 2004: 156)

Ne samo da debata o sekularizmu ne uzima u obzir primjer većine muslimana u Evropi koji normalno žive i koji su se savršeno adaptirali u društvu, nego ona kreira i nepostojeće probleme. Naglavajući kulturološke razlike kao prepreke intergaciji, oni koji tvrde da bi sekularizam trebao biti uspostavljen u njegovom tradicionalističkom smislu, pripisuju mu osnovnu funkciju u društvu. Hassan El Araby, švicarski muslimanski političar kaže: "Sekularizam postaje religija koja zabranjuje raspeća i mahrame. Cijela ideja državnog sekularizma ogleda se u maksimi da bi svi trebalo da imaju ista prava. Ali, ako sekularizam ograničava nekom izražavanje vlastitog identiteta, tada je on u potpunosti suprotnosti sa ovim principom."

Nije istina da se muslimani žele boriti protiv razdvojenosti crkve i države, kako bi se mogao uspostaviti novi poredak u koji bi oni pokušali inkorporirati islam. Više je to pitanje zapadnih demokratija kao vladavine društava koja poštuju zakone i ljudska prava i njihovog prilagođavanja građanima i osiguravanja njihove zaštite: "Najbolja odbrana političkog sekularizma bila bi konzistentna implementacija principa slobode ispoljavanja vjere za svakoga, a posebno za vjerske manjine." (Bielefeldt, 2004: 160)

Zato što su sloboda ispoljavanja vjere i sloboda govora već zagarantovane u njihovim ustavima, zapadne države ne trebaju da urade ništa više od onoga što traže da njihovi novi građani urade - da se prilagode realnosti.

III. POSTOJI LI MUSLIMANSKO GLASAČKO TIJELO?

Ranije smo se površno dotakli pitanja političkih stavova i njihovih predvidljivosti među muslimanskom populacijom u zemljama zapadne Evrope. Pitanje koje se nameće je: 'Da li muslimani u ovim zemljama imaju dovoljno političke snage s kojom bi obezbijedili 'udvaranje' nemuslimanskih političara i institucija?' Ovo nas dalje dovodi do pitanja državljanstva (koje osigurava pravo glasanja) o kojem smo ranije diskutovali, ali, također, problematizira važnost shvatanja potreba zajednice i suosjećajnu zainteresiranost vodećih političkih partija i političara.

Kad je u pitanju dobijanje državljanstva, sam pogled na način na koji postavljeni zakoni koji reguliraju ovo pitanje u svakoj zemlji objašnjava broj državljana među muslimanima i, shodno tome, njihovu glasačku moć. Ove razlike u zakonodavstvima evropskih zemljama objašnjavaju različit stepen političke participacije: "Ostvarivanje prava na državljanstvo, pravno govoreći, i korištenje mogućnosti političke participacije u Britaniji je lahko. Njemačka i, iznad svih, Švicarska su potpuno suprotni primjeri." (Jorgen S. Nielsen, April 2003)

Samo državljanstvo nije dovoljno za ostvarivanje participacije u izbornom procesu. Nedavna anketa u Velikog Britaniji⁵ pokazuje da na izborima ne glasaju svi muslimani koji

⁵ Muslim Poll – July 2005, istraživanje je proveo istraživački centar "ICM Research" iz Velike Britanije.

imaju pravo glasa. Dok je 45 % ispitanika izjavilo da 'uvijek glasaju na izborima', 13 % ih je odgovorilo da 'rijetko' ili 'nikada ne glasaju', a 6 % da 'ponekad glasaju'. Imajući u vidu činjenicu da Britanija ima najbolji skor u davanju državljanstava i osiguravanju prava glasa muslimanima, sa sigurnošću možemo tvrditi da su u državama sa striktnijim pravilima ovi postotci čak i mnogo manji.

Veoma je teško definisati načine na koje se nemuslimanski akteri na političkoj sceni odnose prema onome što identifikuju, ili pak ne prepoznaju, kao muslimansko glasačko tijelo. U direktnoj vezi sa pretpostavkom kakav bi utjecaj pridobijeni muslimanski glasovi mogli imati na ishod određenih izbora, političari odlučuju da li će svoj diskur prilagođavati ili ne 'muslimanskom uhu'.

Gotovo uvijek, političari ove glasove ne smatraju politički bitnim i ne uzimaju ih u razmatranje: 'Političke izjave prominentnih političara koji traže glasove obično ignorišu negativni utjecaj na manjine čiji se glasovi smatraju nebitnim da bi se za njihovo pridobijanje uložili bilo kakvi napori.' (Nielsen, 2004: 126)

U Britaniji, međutim, gdje je muslimanska zajednica starija i uživa određeni ugled i priznanje, vidljivi su primjeri političkih partija ili predstavnika delegiranih iz muslimanskih zajednica. Kad je 2005. godine donešen Antidiskriminacijski zakon, zakonodavci su iz njega izostavili pitanje prava homoseksualaca kako bi izbjegli gubitak naklonosti muslimana.⁶ Ovo je, čini se, direktno povezano sa sve bolje izraženim i vidljivijim političkim stavom britanskih muslimana. Godinama se na muslimane gledalo kao na bastion koji Laburističkoj partiji donosi veliki broj glasova. Međutim, sada se to jedinstveno muslimansko glasačko tijelo počinje raslojavati usljed sazrijevanja političke svijesti muslimanskih zajednica. Drugačije rečeno, muslimani više ne glasaju naslijepo, nego glasaju za one političare ili stranke koje govore o pitanjima i problemima koji se tiču njih samih. Bivši britanski Premijer Birmingham je napisao sljedeće: "Zabrnuti imigranti koji se prepuštaju na milost njihovih predstavnika u parlamentu danas su manjina. Njihova djeca ili unuci glasaće samo za one političare koji jasno odgovaraju na njihove

zahtjeve." (Roy Hattersley, 8 april 2005)

Postoje i neki razlozi da se vjeruje da će određena homogenost u političkim pogledima među muslimanima i dalje postojati, zbog nekih zajedničkih pitanja kao što su: useljenički propisi, nezaposlenost, diskriminacija i pravo na slobodno ispoljavanje vjere. Slična društveno-ekonomska situacija u kojoj se nalazi velika većina, u mjeri u kojoj ona ima utjecaja, može također utjecati na izbor iste političke opcije. Stranka koja govori o gore navedenim problemima i ima pozitivan stav prema muslimanskoj zajednici može očekivati da dobije podršku njenih članova. Ovo je posebno očigledno u slučajevima kada velike stranke osjećaju da mogu profitirati od dodvoravanja muslimanskoj zajednici, kao što je to slučaj u Holandiji⁷ i donekle u Njemačkoj.⁸ Međutim, ovakvi politički pokušaji ne nailaze uvijek na širom otvorene ruke. Sazrijevajuća muslimanska zajednica je postala više od skupine imigranata u potrazi za boljim imigracionim zakonima i uslovima rada. Ona sad zahtijeva sve ono što zahtijevaju i sve druge manjine: bolje obrazovanje, društveno-ekonomske pogodnosti i jednaka prava. Tarik Ramadan kaže: "Ova nova generacija muslimana su možda evropljani, ali oni su još uvijek muslimani. Oni polagano ruše stare linije demarkacije i nisu kao stare muslimanske vođe koje su bile previše pokorne, a premalo problematične." (Tarik Ramadan, juni 2000: 3)

Kretanje iz stanja pokornosti i učmalosti prema sve aktivnijem uključivanju u društveni život, posebno u političke procese, je dio procesa potpune integracije i prihvatanja muslimanske zajednice u Evropi. To je ono što muslimani već dugo vremena zdušno priželjkuju i očekuju.

Mogući kanali političke i društvene participacije su još uvijek daleko od toga da potpuno prihvate muslimane i njihova očekivanja. Zahvaljujući dugotrajnom diskursu o neophodnosti razdvojenosti crkve i države, zapadne demokratije odbijaju da dopuste adaptaciju ovog posebnog slučaja sa muslimanima jer bi

⁷ Posebno je paradoksalno da u Holandiji spekulise o zloupotrebi Ayaan Hirsi Ali (prvo članici Laburističke partije a zatim Konzerativne VVD), koju stranka navodi kao primjer 'ugledne muslimanke' u svojim redovima. Međutim, nakon njenih izjava da je ona samo 'bivša muslimanka', muslimanska zajednica je počela da gleda na ovakve i slične spekulacije sa rezervom i prezirom.

⁸ U Njemačkoj, Šrederov (Shroeder) mekši stav o članstvu Turske u Evropskoj Uniji se može protumačiti kao pokušaj da se dobiju glasovi etničkih Turaka.

⁶ The Sunday Times, 27. februar, 2005. godine

to, po njihovom mišljenju, poništilo navedeni princip razdvojenosti. Kao rezultat ovog statusa quo dolazi do procesa koji bi se mogao nazvati 'etniifikacija' islama. Ako je sve teže dobiti novac za vjerske aktivnosti od države⁹, vjerovatnije je da će se finansijska pomoć od države dobiti za određena 'kulturna' dešavanja. Pomoć se mora zatražiti na etničkoj bazi i to uveliko pospješuje proces etničke, a ne vjerske identifikacije: 'Pritisak koji evropska zvanična, zakonska, politička i birokratska očekivanja stavljaju na muslimane je često takav da zahtijeva da islam postane etnički identitet.' (Nielsen, 2004: 128)

Neki smatraju da je ova podjela i organizacija (po etnitetu, a ne po vjeri) pogodnija za uspješnu participaciju. Oni su stanovišta da se organizacione strukture utemeljene na vjeri susreću sa velikim brojem podjela i da je 'mnogo lakše stvoriti savez oko jednog pitanja.' (Jorgen s. Nielsen, april 2003). Ovo može biti tačno ali ne treba predvidjeti činjenicu da je ovim unutarnjim podjelama spriječen proces centralizacije ili u najmanju ruku stvaranja centralizovanog predstavničkog tijela (čije postojanje očekuje država).

IV. EVROPSKI MUSLIMANSKI POLITIČARI

Postoje dva puta kojim perspektivan muslimanski političar može krenuti. Jedan način da musliman uđe u politiku je da to učini kroz već uspostavljene kanale, odnosno preko već postojećih političkih stranaka. Ovaj fenomen se sve češće može zamijetiti u Britaniji i Holandiji, ali je još uvijek rijedak u Francuskoj i Njemačkoj.¹⁰ Međutim, u svemu ovom postoji jedan problem. Čini se da ovi muslimani koji su u politiku uključeni kroz glavne stranke nemaju nekakvog muslimanskog programa per se. Drugim riječima, oni ne žele da se predstavljaju kao muslimani i da ih drugi biraju prevashodno kao takve. Oni žele da se na njih gleda kao i na sve

ostale političare. Takvi političari traže podršku i priznanje vlastitih sposobnosti da budu politički lideri od svih potencijalnih birača iz biračke oblasti, a ne samo od muslimana. Sadiq Khan, član parlamenta iz Tootinga u Velikoj Britaniji, o tome govori kada o sebi kaže: "Ja sam tulinac. Rođen sam u ovoj izbornoj oblasti i živim ovdje cio svoj život. Oženio sam se djevojkom iz Tootinga." (Sadiq Khan, 23 maj, 2005)

Takvi političari će se prije identificirati sa svojim etničkim zajednicama nego sa vjerskim. Međutim, u tim slučajevima često se dešava da oni ne žele da ih se smatra ekponentima samo dotične etničke grupe. Coskun Coruz, holandski muslimanski političar, kaže: 'Neću da poričem svoje korijene. Međutim, ja sebe smatram prije svega danskim političarem, posebno okrenutim turskoj etničkoj zajednici. (Washington Post, 24. april 2005. god.)

Ako stvari stavimo u dati kontekst, ne začuđuje činjenica da oni ne istupaju sa tačno naznačenom i definisanom muslimanskom platformom. Ako u obzir uzmemo način na koji se zaposijedanje vlasti razumijeva u zapadnim demokratijama, možemo reći da velike partije uvijek budu najviše eksponirane i dobiju najveću moć odlučivanja. Ako je musliman član Kršćanske demokratske stranke (kao što je to slučaj sa Coruzom u Holandiji), po njegovim riječima, to nije kontradikcija nego posljedica pretvaranja politike u ideologiju i planove, a ne u etnicitet ili religiju.

Međutim, sve ovo gore ne znači potpuno zastranjivanje od stvari koje se tiču muslimanskih problema. Debata oko donošenja Anti-diskriminacionog zakona je dobar primjer kako su se muslimanski predstavnici uhvatili u koštac sa osjetljivim problemima u Velikoj Britaniji. Svoju podršku ovom zakonu muslimanski članovi parlamenta nisu objašnjavali etničkom ili vjerskom pripadnošću nego jednostavno pravednošću.

"Potpirivanje rasne mržnje je već nekoliko godina zakonom zabranjeno i dobra je stvar što su sudovi razvili zakonske slučajeve koji štite židove i sike. Ne nesreću, sljedbenici multietničkih vjera, kao što su na primjer muslimani, kršćani i hindusi, nisu zaštićeni. Bojim se da ekstremna desnica zna za ovu rupu u zakonu i da je koristi kako bi ohrabrila mržnju protiv

⁹ U zemljama kao što je Njemačka, u kojoj dobijanje novca od države zahtijeva da vas ona smatra institucionaliziranom religijom, nemogućnost muslimana da se ostvare organizacionu strukturu slično crkvenoj predstavlja očitu prepreku. Međutim, u zemljama kao što je Francuska ova pomoć od države je još teže ostvariva. Vidi, na primjer, informacije o stanju u Njemačkoj na www.euro-islam.info.

¹⁰ U britanskom parlamentu postoje 4 člana parlamenta koji su muslimani i svi su iz Laburističke partije. U Njemačkoj, ima 2 muslimanska člana parlamenta, po nacionalnosti turci, dok u Francuskoj nema muslimanskog predstavnika u Parlamentu.

muslimana, naročito u nekoliko posljednjih godina. (Sadiq Khan, 23 maj 2005. god.)

Iako je član parlamenta koji je dao ovu izjavu musliman, on nije iznio nikakve argumente za pozitivnu diskriminaciju nego samo za proširivanje ovog principa prevencije rasne mržnje i na multietničke vjere. Ovo je vrsta logike koju mnogi od ovih političara koriste i ti univerzalni argumenti su ono što im osigurava uspjeh. Međutim, mogli bi se još snažnije boriti kad bi se koristili vlastitim iskustvom, znanjem ili interakcijom sa muslimanskim zajednicama.

Ovi pojedinačni slučajevi koje smo spomenuli predstavljaju političare na državnoj sceni ali su oni, ustvari, samo izuzeci, a ne norma, kada se u obzir uzme broj muslimanskih političara u državnim kabinetima. Veoma često, ovi se političari pojavljuju samo na lokalnim nivoima, gdje dolaze u direktan kontakt sa zajednicama i njihovim potrebama i gdje situacija nije natjecateljska i ideologizirana.¹¹ Na nivou lokalnih vijeća ili nižih predstavničkih tijela prominentni muslimanski političari imaju veće šanse za osvajanje kabineta:

‘Tako u mnogim zemljama postoji predstavljanje muslimana na državnom nivou, kao što je na primjer slučaj sa Belgijom, još uvijek se dijalog između muslimana i vlasti vodi uglavnom na nivoima općina. Štaviše, vidljivost i legitimnost nove generacije islamskog liderstva, koje se sve više razvija, su gotovo uvijek povezani sa lokalnim dešavanjima i aktivnostima vezanim za zajednice. (Cesari, 2004: 117)

Ovakve vrste aktivnosti nude odgovarajuću mogućnost i manevarski prostor ovim pojedincima da, kad za to dođe vrijeme, grade svoje pozicije na političkoj ljestvici ili da, u krajnjem slučaju, zadobiju značajan lokalni utjecaj kako bi bili u poziciji da pozitivno mijenjaju stanje u vlastitim zajednicama.

Još jedan razlog za ovo je vrsta predstavnika sa kojima je vjerovatno da će se muslimanske zajednice poistovijetiti i pružiti svoju podršku. Posebno u posljednjih nekoliko godina, kada je diskurs ekstremnih desničarskih stranaka (i ne samo njih) veoma jako usmjeren na okrivljivanje islama i njegovih sljedbenika za nemogućnost integracije i neloyalnost,

11 ‘Kad problemi dođu do državnog nivoa, postanu ideologizirani.’ (Jorgen S. Nielsen na konferenciji u St. Antony College, 23-24 aprila, 2003. godine)

suosjećajan vođa ima više šanse da dobije pažnju muslimana: ‘Muslimani očekuju da imaju što bliskije veze sa svojim predstavnicima u parlamentu. Oni zahtijevaju vidljivu i jasno odaslanu podršku – naročito kad su u pitanju sumnje u vezi sa islamom. (Roy Hattlesley, 8 april 2005. god.)

Ovaj način vođenja politike je atipičan za evropsku političku scenu i njegovo pogrešno razumijevanje veoma često dovodi do neuspjeha u dobijanju podrške od cijele zajednice.

V. MUSLIMANSKE POLITIČKE STRANKE

Druga opcija koju muslimani mogu izabrati kako bi ušli u politički život je skorašnja i podrazumijeva osnivanje muslimanskih stranaka i njihovo inkorporiranje u politiku kako bi se osvojili glasovi muslimana na izborima. Oni se odlučuju na unaprijede svoje planove kako bi bili odgovorili na potrebe muslimana i samoproglashenu borbu protiv diskriminacije i neprevde unutar njihovih društava. Primjeri ovakvog političkog djelovanja su stranke *European Arab League* u Belgiji, *Respect Coalition* u Britaniji i *French Muslim Party* u Francuskoj.

Uspjesi ovih partija variraju u zavisnosti od zemalja i datog konteksta. *Respect Coalition* u Britaniji se izrodila iz opozicijskog pokreta protiv rata u Iraku i na svoje izborne liste stavila je imena muslimanskih, ali i nemuslimanskih političara. Dok je njihov politički uspjeh za sada ograničen,¹² njihov program predstavlja dobar primjer kako se vođenje politika mogu inkorporirati potrebe muslimana. Oni naglašavaju potrebu prestanka rata u Iraku, povećanje najmanje plaće, donošenje boljih penzionih planova i novih poreznih politika, ali i veću pristupačnost obrazovanju.¹³ Dok je većina ovih stvari koje oni zastupaju pretpostavljajuće privlačna velikom dijelu muslimanske zajednice, to također prelazi njene granice i tiče se šireg izbornog tijela.

Nije uvijek slučaj da se muslimanske stranke ustručuju da svoje planove prave striktno samo oko vjerskih pitanja. Slučaj sa strankom *European Arab League*, koju vodi Abu Jahjah, je možda najbolji primjer gore rečenog. Osnovana u Antwerpju, stranka je, prema riječima njen-

12 Osvojili su jedno mjesto u Parlamentu na posljednjim izborima u Velikoj Britaniji.

13 Program stranke *Respect Coalition*

og lidera, nastala u kulturi 'najdramatičnije opresije manjina; najsnažnijeg desničarskog pokreta; i među populacijom sa najvećim stupnjem ksenofobije.' (Abu Jahjah, 20. maj, 2004. god.). Stvarajući svoj diskurs na moćnom motivu opresije, oni se predstavljaju kao dugo očekivana i potrebna reakcija na neaktivnost i destruktivne prakse vlasti prema muslimanskim zajednicama:

"Ono sto produžuje ovu jedinstvenu opresiju je više od pukog glasačkog ponašanja ili političkih uvjeta debate. Kad god je društveni pritisak tako visok, uvijek postoji mogućnost neke vrste erupcije. Međutim, danas je vjerovatnije da će se ljudi organizovati i reći: 'Moramo pronaći način da se protiv ovoga borimo...'" (Abu Jahjah, 20. maj, 2004. god.)

Iako su učestvovali na izborima u Belgiji 2003. godine, osvojili su manje od 1% glasova za oba doma Parlamenta. Zahvaljujući svojim, često eksplozivnim, komentarima i karizmatičnom lideru dobijaju sve više medijske pažnje. Međutim, mogućnost da se ovo medijsko eksponiranje pretvori u glasove još uvijek je malo vjerovatno.

Stranka *The French Muslim Party* je još jedan primjer muslimanskog organizacionog tijela koja se pokušava probiti na političkoj sceni i u njoj aktivno učestvovati. Međutim, njihov uspjeh do sada je bio minimalan. Iako su učestvovali svim izborima od svog osnivanja 1997. godine nisu nikada uspjeli da osvoje više od 0,67% glasova.¹⁴ Govori njihovih lidera, usmjereni na antisemitizam i nijekanje holokausta, potpomogli su da stranka dobije imidž ekstremističke organizacije.

Uprkos tome što ova stranka povremeno organizuje demonstracije,¹⁵ malo je vjerovatno da će im ovakve akcije donijeti izborni uspjeh. U zemljama gdje se glasovi dobijaju zamjenom za političku participaciju, ovakve inicijative ne donose utjecaj zato što im nedostaje popularnost i masovna podrška.

Još uvijek nije potpuno jasno kakvu će ulogu ove islamske stranke zauzeti. Imajući u vidu želju vlada da postoji jedno predstavničko tijelo cijele muslimanske manjine u određenim državama, koje bi one priznale i s kojim bi preg-

¹⁴ Institut za istraživanje terorizma

¹⁵ Kao one od 17. januara, 2004. godine, kada je oko 10000 ljudi izašlo na ulice da protestuju protiv zakona o sekularizmu.

ovarale, na inicijative u ovom pravcu možemo gledati sa optimizmom. Međutim, njihovi uspjesi do sada su poprilično razočaravajući. Kao što smo to već spomenuli, veoma je teško motivisati muslimane da glasaju. Još je teže postići zadovoljavajući stepen jedinstva među različitim grupama unutar muslimanskih zajednica s ciljem da se one inkorporiraju u jedan politički značajan entitet:

"Muslimanske grupe u Britaniji su osnovala veći broj političkih organizacija, od kojih mnoge tvrde da predstavljaju muslimansku zajednicu. Međutim, ako se razmotri stepen unutarnje razdijeljenosti muslimana, veoma je teško za bilo koju od ovih grupa da postane učinkovita na državnom nivou. (Fetzer i Soper, 2004:9)"

Štaviše, ovim strankama je čak veoma teško da osiguraju legitimnost među onim muslimanima za koje tvrde da se bore i koje predstavljaju. Zato što su članovi muslimanskih zajednica vjerni i privrženi svojim lokalnim džamijama i vjerskim predstavnicima, oni često ove stranačke organizacije ne smatraju svojim niti legitimnim. Oni u njima ne vide nikakvu korist, nego naprotiv, još jedan način i pokušaj države da ih drži pod kontrolom. Shahadah Vawda, osnivač islamskog mirovnog pokreta 'Just Peace', kaže:

"Ovi političari žive izvan realnosti. Govore nam da ih odvedemo do svojih lidera – to je kolonijalni pristup. Vlada ne zna šta se dešava u realnosti, u zajednici. Ti i ja možemo prihvatiti ideju da radimo i surađujemo sa vladom, ali kako ćemo osigurati da na to pristane cijela zajednica." (Shahadeh Vawda, 21. nov. 2005)

Određeni dokazi nam pokazuju da se, za razliku od drugih manjina, muslimanske političke stranke veoma sporo pojavljuju. Čak se može reći da su i one koje su se već pojavile na političkoj sceni neuspješne u stvaranju šire političke podrške birača. One su još uvijek 'neprirodno tijelo' za muslimanske zajednice i malo je vjerovatno da će ih kao takve muslimani prihvatiti kao svoje legitimne predstavnike.

VI. BUDUĆNOST EVROPSKE MUSLIMANSKE POLITIKE

Ako muslimanske stranke nisu održivo rješenje da se osigura povećanje političke

participacije muslimana, kako će onda izgledati budućnost muslimanske politike u Evropi? Posebno imajući u vidu njihov publicitet u medijima, problemi muslimanskih zajednica zasigurno zahtijevaju pažnju vladinih institucija i organa, ali i odgovarajuću reprezentaciju kako bi se osiguralo postojanje produktivnog dijaloga.¹⁶ Čini se da odgovor leži u načinu na koji se problemi muslimana tretiraju, radije nego u traženju dodatnih predstavničkih i organizacijskih tijela. Zahtjevi muslimana se trebaju razmotriti i rješavati već na lokalnom nivou, a ne gurati ih na stranu i zapostavljati zato što oni, kao potencijalni glasači na izborima, predstavljaju zanemarljivu grupu. Debate oko preciziranja njihovih problema nedvojbeno će utjecati na shvatanja i forme i na višem nivou:

"Svađe koje se pojavljuju na lokalnom nivou pretvaraju se u nacionalne debate i obrnuto u odnosu na vještu dijalektiku između dva područja islamske mobilizacije i pojavnosti. Ovo zauzvrat utječe na internacionalnu debatu o islamu i njegovoj političkoj ulozi." (Cesari, 2004:177)

Bilo da se na njih ne obraća pažnja zbog nepostojanja glasovne političke moći (kao u Njemačkoj¹⁷) ili da se uzimaju zdravo za gotovo kao glasači već postojećih političkih stranaka i koalicija (kao u Britaniji), pojednostavljivanje će samo donijeti više nerazumijevanja i pogrešno usmjereti pažnju. "Lijeno razmišljanje", kako ga je nazvao član Parlamenta u Britaniji Shadid Malik, je istovremeno opasno za obje strane. Politička zrelost je zasigurno realnost s kojom se suočavamo, i što je zajednica starija, ova je zrelost sve očiglednija. Pretpostavke o muslimanskim glasačima više nemaju osnova:

"Muslimani u sjeverno-zapadnim gradovima kao što su Burnley ili Blackburn će procjenjivati političke stranke prema cijelom spektru otvorenih pitanja – kao što to i svi ostali rade.. Ljudi sa najviše utjecaja su oni na pozicijama lokalnog vođstva, bilo da su vijećnici ili vođe zajednice bilo kojeg oblika. Potpuno je pogrešno pretpostaviti da bilo koja zajednica sluša naredbe sa viših nivoa." (Shahid Malik, BBC, 24. april, 2003.)

¹⁶ "Participacija je zaista nešto što se može dogoditi samo unutar prostora o kojem se može pregovorati" (Jorgen S. Nielsen, 23-24. april, 2004)

¹⁷ Njemački član Parlamenta Cem Ozdemir, 24. novembar, 2004

Problemi koji su političarima sada relevantni za dobijanje glasova muslimana iste su prirode kao i kod drugih integrisanih građana koji pokušavaju da prežive, tj. socio-ekonomska pitanja. Dani u kojima su se spomenom olakšavanja imigracijskih zakona dobijali muslimanski glasovi su prošlost. Ne radi se više o grupi privremenih radnika imigranata s kojima se političari trebaju uhvatiti u koštac, nego o ustanovljenoj zajednici sa jasnim zahtjevima i očekivanjima. Pojavljuju se također i nova pitanja i problemi, te se od političara, poniklih iz ovih zajednica, očekuje da pronađu adekvatne odgovore i rješenja:

"Vidimo da se danas muslimani sve aktivnije uključuju u rješavanje problema koji se tiču svih građana. Ako budemo svjedoci muslimanskog uključivanja u rješavanje pitanja stanovanja, obrazovanja i regeneracije, to će onda biti zdrav način političke integracije za koju se većina ljudi zalaže." (Shahid Malik, BBC, 24. april 2003.)

Postoje, međutim, određena pitanja koja su znatno naglašenija od drugih. Debate oko hidžaba, pitanja vezana za islamsko obrazovanje ili anti-teroristički zakoni iznjedrili su društveno-ekonomske probleme. Neki su ove kontroverze koristili da ojačaju razmišljanja po kojima evropske muslimanske zajednice nisu u mogućnosti da se integrišu i da su one zapravo neprijateljski raspoložene prema sekularnim društvima u kojima postoje. Ovakvo razumijevanje je pogrešno usmjereno. Njegove su premise, kroz njihov jasan diskurs ili djela, da svekoliko adaptiranje treba da dođe od muslimana, a da se pri tom država i postojeće institucije ne trebaju mijenjati. Ustvari, "vjerska prava i potrebe muslimana su ključne komponente, odnosno ključna komponenta, njihovih političkih zahtjeva.

Muslimani su veoma zainteresirani za dobijanje javnog priznanja njihove religije, zalažu se da država prilagodi svoje vjerske prakse i bore se za mogućnosti prenošenja svoje vjere na svoju djecu u društvenom i političkom okruženju koje oni smatraju neprijateljski raspoloženim." (Fetzer i Soper, 2004:13)

Sve dok se vlasti ne bave pitanjima i ne tretiraju specifične probleme od interesa muslimana, ne mogu se predstavljati kao insti-

tucije koje legitimno zahtijevaju integraciju i eliminaciju radikalizma. Ovo se može odnositi i na Francusku, također, gdje mnoge muslimanske zajednice imaju visoku stopu nezaposlenosti i siromaštva.

VII. ZAKLJUČAK

Političko uključivanje muslimana u procese u Zapadnoj Evropi je dugo očekivan i veoma potreban ali, nažalost, još uvijek nedovoljno razvijen fenomen. Zato što se zajednice grupišu oko religijskih zajednica, veoma je vjerovatno da će ih lokalne sekularne strukture vlasti u navedenim državama ignorisati i smatrati nedovoljno integrisanim u društvo. Njihov pristupi izvorima potrebnim za politički aktivizam još uvijek su ograničeni, kao i mogućnosti koje se nude zajednicama i njihovim liderima kako bi se i njihov glas mogao čuti.

Postoji jedan nepravilno postavljen dijalog: vlasti žele sekularni, unitarni i demokratski legitimisan muslimanski glas, dok se muslimanske zajednice još uvijek smatraju prentveno religijskim zajednicama. Zbog toga, oznaka 'neintegrisan' nastaviće se davati zajednicama koje ne razviju konvencijalni zapadno-evropski tip političke participacije, a na njihove specifične probleme i potrebe neće se obraćati dovoljno pažnje.

LITERATURA

Cesari, Jocelyne. When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and the United States. Palgrave Macmillan 2004
 Hunter, Shireen ed., Islam, Europe's Second Religion. Praeger Publishers 2002

Fetzer, Joel S. and J. Christopher Soper. Muslims and the State in Britain, France, and Germany. Cambridge University Press 2004
 Malik, Jamal ed. Muslims in Europe. From the Margin to the Center. Lit Verlag Munster 2004
 Nielsen, Jorgen. Muslims in Western Europe. Third Edition. Edinburgh University Press 2004
 Nielsen, Jorgen. Speech presented at the "Muslims in Europe Post 9/11" conference at St Antony's College, Oxford, 23-24 April 2003
 Camus, Jean-Yves. Islam in France. The Institute for Counter-Terrorism 10 May 2004
 Europe's Minority Politicians in Short Supply, Washington Post 24 Apr 2004
 Discrimination bill snubs gays to save Muslim vote. The Sunday Times 27 Febr 2005
 Hattersley, Roy. I took the Muslim vote for granted, but that has all changed. The Guardian 8 Apr 2005
 Everyone is afraid: the world according to Abou Jahjah, Open Democracy 20 May 2005
 Islam and Muslims in Europe Project, <http://euro-islam.info/>
 Islamic voice of reason speaks out, but the anger remains. The Guardian 21 Nov 2005
 Muslim councilor calls for dialogue with Islam, SwissInfor 25 Apr 2005
 Muslim Poll July 2005. Prepared by ICM Research 2005
 Ramadan, Tariq. Who Speaks for Europe's Muslims?, Le Monde Diplomatique 12 June 2000
 Respect Coalition. The Founding Declaration of Respect - the Unity Coalition, <http://www.respectcoalition.org/index.php?ite=3>
 Sadiq Khan. Maiden Speech. House of Commons Hansard 23 May 2005
 Sadiq, Khan. Racial and Religious Hatred Bill. House of Commons Hansard 21 June 2005
 Should labour fear the Muslim vote?, BBC News 24 Apr 2004
 Turkish politician discusses German immigration challenges, Expatica 24 Nov 2005

Prijevod
 ASmir DORIĆ